

VJERONAUK I DRUŠTVENO POVEZIVANJE

Neka obilježja hrvatskoga društva i Crkve kao izvor pitanja i zadataka za izobrazbu vjeroučitelja

ANA THEA FILIPOVIĆ
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38, 10000 Zagreb

Primljeno:
15. 4. 2012.

Prethodno
priopćenje

UDK 37.014.
523:282(497.5)
371.13:268(497.5)

Sažetak

Vjeronauk kao sastavni dio nastavnoga plana i programa danas se između ostalog nalazi pred pitanjem kako i koliko pridonosi odgojnom uključivanju učenika s različitim odgojno-obrazovnim potrebama i mogućnostima te kako i koliko pridonosi socijalnom povezivanju. Jesu li vjeroučiteljice i vjeroučitelji osposobljeni za navedene zadatke? Kako izgleda temeljna i trajna formacija vjeroučitelja u pogledu takva osposobljavanja? Neka poimanja vjere i odgovarajuće oblike vjeronauka otkrivaju se upravo za razdvajanje učenika. Promišljanje o navedenim pitanjima kojima se bavio ovogodišnji znanstveni susret članica i članova Europskoga foruma za školski vjeronauk, a koja se ovdje razmatraju u odnosu na situaciju u Hrvatskoj, navela su na propitivanje šire crkvene i društvene situacije koja utječe na mogućnost ili nemogućnost ostvarivanja spomenutih zadataka u vjeronauku u Hrvatskoj.

U skladu s time u članku se prikazuje važnost religije i Katoličke crkve u društvu na temelju konfesionalne identifikacije stanovništva, ali i ambivalentna percepcija vjerske i crkvene prisutnosti u društvu od strane nereligiozne manjine. Nakon toga iznosi se organizacijsko-pravni okvir statusa vjeronauka i izobrazbe vjeroučitelja u Hrvatskoj. U trećem dijelu ukazuje se na neke trendove mentalnog zatvaranja u Crkvi koji sprečavaju otvorenost spram sekulariziranog društva i razvoj sposobnosti za dijalog s drugima i drugačijima. Na kraju se pozornost usmjerava na potrebu jačanja crkvenih opredjeljenja na tragu Drugoga vatikanskog koncila kojima se na području vjerskog odgoja i obrazovanja pridonosi ostvarivanju zadaće služenja Crkve u suvremenom svijetu.

Ključne riječi: religioznost, crkvenost, izobrazba vjeroučitelja, ideološka suprotstavljanja, razlučivanje, dijalog, otvorenost suvremenom svijetu

1. VAŽNOST RELIGIJE I CRKVE U HRVATSKOM DRUŠTVU

U Hrvatskoj je nakon pada komunističkog režima religija ponovno ušla u javni društveni prostor. Religioznost koja je

ranije bila potisnuta sada se javno očitovala i barem je prvih godina nakon političkih promjena postala poželjnim obrascem društvenog ponašanja. Vjeronauk je nakon gotovo četrdeset godina izbrisano-

sti iz školskog sustava ponovno ušao u javne škole kao izborno-obvezni školski predmet. Ipak, četrdeset i pet godina sustavne ateizacije javnoga društvenog prostora ostavilo je traga u percepciji Crkve i pogledu na religiju i vjerovanje. Taj pečat najprije se izokrenuo u otpor i protivljenje nametanom ateizmu, no daljnjim tijekom društvenog razvoja vjerojatno će sve više dolaziti do izražaja njegov svjesni i nesvjesni utjecaj.

1.1. *Pripadnost Katoličkoj crkvi i prisutnost Crkve u društvu*

Stoga se prisutnost religije u javnom prostoru percipira različito s različitih gledišnih točaka. Promatrajući iz pozicije Katoličke crkve na koju se ovdje referiramo, a koja je ujedno i većinska u hrvatskom društvu, ta prisutnost se interpretira kao restitucija prava izražavanja vjere u javnosti koje joj je bilo nepravedno oduzeto u prethodnom razdoblju. Slobodu javnog djelovanja u društvenom životu Crkva doživljava kao svoje legitimno pravo kojim ujedno pridonosi ukorjenjenju kršćanskih vrijednosti u populaciji od koje se 87,8% izjašnjava katolicima. Daljnjih 7,2% građanki i građana pripada drugim kršćanskim konfesijama i religijama, što ukupno čini 95% ispitanih koji iskazuju pripadnost određenoj vjerskoj zajednici. Religioznima se drži 88,8% ispitanih.¹

I po konfesionalnoj samoidentifikaciji stanovništva i po religioznosti Hrvatska pripada u sam vrh bivših socijalističkih i europskih zemalja uopće. Porast konfesionalne samoidentifikacije osjećao se već osamdesetih godina 20. stoljeća. Krajem osamdesetih godina između 60% i 70% populacije koja je ispitivana u istraživanjima u Hrvatskoj izjašnjavalo se katolicima. Nakon društveno-političkih promjena 1990. godine taj broj popeo se na oko

90% i tu se manje-više zadržao do danas.² Sociološki promatrano, dominantnim oblikom religioznosti u našoj zemlji i dalje se smatra tradicionalna religioznost koja je vezana uz religijske institucije. To se zacijelo može dovesti u korelaciju sa značenjem rimokatoličke vjere i Crkve u povijesnom oblikovanju kolektivnog, nacionalnog identiteta. Na temelju razlikovanja profila religioznosti koja je sukladna crkvenom autoritetu i one koja naginje selektivnosti, slijedom istraživanja »Modernizacija i identitet hrvatskoga društva« uočava se da se 47,5% građana izjašnjava »religioznima u skladu s crkvenim učenjem« dok se »religioznima na svoj način« drži 41,6% ispitanih. Postotak prijanjanja uz crkvenu religioznost u porastu je za 16% u odnosu na 1997. godinu, dok je individualno oblikovana religioznost smanjena s 53,3% iz 1997. godine na 41,6% 2010. godine. Nereligioznima se smatra 7,1% ispitanih, nesigurnima o svom vjerskom stavu 3,8%, a protivnicima religije 0,3% građanki i građana.³ Slični su i rezultati drugih empirijskih istraživanja.⁴

¹ Podaci su navedeni prema istraživanju »Modernizacija i identitet hrvatskog društva« koje je provedeno krajem studenoga i početkom prosinca 2010. godine. Usp. K. NIKODEM, *Religija i Crkva. Pitanja institucionalne religioznosti u suvremenom hrvatskom društvu*, u: »Socijalna ekologija« 20 (2011)1, str. 25.

² Usp. B. ANČIĆ – T. PUHOVSKI, *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri. Stavovi i iskustva nereligioznih roditelja prema religiji i vjeronauku u javnim školama u Republici Hrvatskoj*, Forum za slobodu odgoja, Zagreb, 2011, str. 13.

³ Usp. Krunoslav Nikodem, *Religija i Crkva*, str. 14–15.

⁴ Prema podacima međunarodnih komparativnih istraživanja (International Social Survey Programme – ISSP) koja za Hrvatsku provodi Institut za društvena istraživanja iz Zagreba, u 2008. godini u Hrvatskoj se 5,3% građana izjašnjava ateistima, a 4,2% agnosticima. Usp. B. ANČIĆ – T. PUHOVSKI, *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri*, str. 15.

1.2. *Proces »desekularizacije« i prava nereligioznih*

Sociolozi i sociologinje religije ateističke orijentacije ili provenijencije interpretiraju porast deklarirane religioznosti, a osobito povratak Katoličke crkve u javni društveni prostor kao proces desekularizacije. Tendenciju desekularizacije uočavaju na tri razine: na državnoj razini, na razini političkog društva i na razini civilnoga društva. Na državnoj razini religija je postala izvor legitimiteta i čimbenik u javnom životu koji dobiva sve više funkcija koje nije imao u prethodnom sustavu. Na osnovi legitimnosti koju političke elite dobivaju od religije, u javnom se prostoru otvaraju društvene teme kojih okvir određuje sama religija. U svakodnevnom životu, tj. na razini civilnoga društva postalo je poželjno biti religiozan i konfesionalno prepoznatljiv, pokazujući time određenu »društvenu normalnost«, odnosno konformističko socijalno ponašanje.⁵

Ako su navedeni trendovi bili uočljivi devedesetih godina, danas je sve očitije kako ateistička opcija u hrvatskom društvu, iako je manjinska, u posljednje vrijeme postaje sve ofenzivnija. Dolazi u javni prostor putem medija, istupa u javnosti publikacijama i predstavljanjem empirijskih istraživanja o religioznosti i nereligioznosti u Hrvatskoj te o položaju/osjećaju diskriminiranosti nereligioznih osoba u društvu u kojemu se većina stanovništva izjašnjava religioznom. Rezultati i interpretacije istraživanja objavljuju se ne samo na hrvatskom nego i na drugim europskim jezicima, poglavito na engleskom. Ateističke grupacije organiziraju se i osnivaju udruge kao što su »Protagora – Udruga za zaštitu prava ireligioznih osoba i promicanje ireligioznog poimanja svijeta«⁶, udruga »Nisam vjernik«⁷, »Moje dijete ne ide na vjeronauk«⁸ i sličnih. Često izlažu vlas-

tite stavove diskvalificirajući dominantni katolicizam i Crkvu te okrivljavajući Crkvu za povezivanje s političkom moći. Ateističke skupine i pojedinci zauzimaju se za striktnu odijeljenost religije/Crkve i države te za zamjenu konfesionalnog vjeronauka akonfesionalnim, informativnim modelom u kojemu bi se religioznost objašnjavala kao određena forma društvene svijesti i gdje bi se ateizam također predstavljao kao posve legitiman svjetonazor.⁹ Isticanjem slabih točaka Katoličke crkve ovakve kritike i prijedlozi sve više utječu na javno mnijenje, prvenstveno u onom dijelu pučanstva koji pokazuje slabu identifikaciju s Crkvom.

Osjećaj preplavljenosti okolinskom religioznošću u nereligioznih sugrađanki i sugrađana s jedne strane je razumljiv, jer je riječ o manjinskoj opciji. Vjernicima treba biti izazov na veću osjetljivost i angažiranost spram poštovanja prava, sloboda i dostojanstva ljudske osobe onih koji ne vjeruju, jednako kao i onih koji drugačije vjeruju. Vanjska kritika i različite percepcije Crkve u javnosti uvijek su korisno zrcalo u kojemu je potrebno promotriti i propi-

⁵ Usp. S. VRCAN, *Vjera u vrtlozima tranzicije*, Dalmatinska akcija, Split, 2000; navedeno prema B. ANČIĆ – T. PUHOVSKI, *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri*, str. 12, bilj. 6.

⁶ Usp. <http://www.protagora.hr/> (31. 3. 2012)

⁷ Usp. <http://www.nisam-vjernik.org/> (31. 3. 2012)

⁸ Riječ je o grupi podrške čije osnivanje su predložili ispitanici istraživanja radi jačanja identiteta vlastite djece. Usp. B. ANČIĆ – T. PUHOVSKI, *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri*, str. 8.

⁹ Čitavo istraživanje »Forum za slobodu odgoja« i udruge »Protagora« i njegovo predstavljanje u knjizi Branka Ančića i Tamare Puhovski *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri* eksplicitno je aktivistički usmjereno. Usp. E. PIJACA PLAVŠIĆ, »Projekt istraživanja stavova i iskustva nereligioznih roditelja prema religiji i vjeronauku u javnim školama u Republici Hrvatskoj«, u: B. ANČIĆ – T. PUHOVSKI, *Vjera u obrazovanje i obrazovanje u vjeri*, str. 7.

tati koliko Crkva zaista odgovara svomu poslanju življenja Kristove logike ljubavi i unošenja humanih vrijednosti u suvremeni svijet i konkretno hrvatsko društvo. Ipak, kritika Crkve i kršćanstva teško može biti uvjerljiva i učinkovita, ako apriori polazi od predrasuda. Od laicističkih snaga u društvu, osobito onih kojih se korijeni nalaze u bivšem ideološkom sustavu, očekuje se također objektivna samokritika vlastita doprinosa ostvarivanju pravednog društva. U tom smislu trebalo bi i empirijski provjeriti i osvjetliti hipotezu koja visi u zraku da je dio populacije s prethodnim društveno-političkim sustavom ostao politički neokrznut u nadošlim demokratskim promjenama (bilo da se politički transformirao, bilo da je ostao blizak lijevim političkim usmjerenjima), uglavnom netaknut ratnim stradanjima, ekonomski i dalje dobro ili još bolje situiran te pravosudno i medijski zaštićen.

2. VJERONAUK U ŠKOLSKOM SUSTAVU, STATUS I IZOBRAZBA VJEROUČITELJA

Gore navedeni socioreligijski okvir religioznosti i konfesionalne identifikacije stanovništva odražava se i na vjeronauk koji je konfesionalnog tipa. Katolički vjeronauk u Hrvatskoj izabire 93,57% učenika osnovnih škola i 75,36% učenika srednjih škola.¹⁰ U srednjim školama postoji mogućnost izbora između konfesionalnog vjeronauka i etike.

Vjeroučiteljice i vjeroučitelji u Hrvatskoj nastavnici su s jednakim statusom, pravima i obvezama kao i nastavnici drugih predmeta. Proces zapošljavanja ipak se odvija nešto drugačije nego kod drugih nastavnika, jer je vjeroučiteljima za njihov rad potreban kanonski mandat koji podjeljuje nadležna crkvena vlast, a to je dijecezanski biskup.¹¹ Uprava škole koja želi

zaposliti vjeroučitelja obraća se stoga nadležnomu biskupijskom katehetskom uredu kojemu se kandidati javljaju i koji raspoređuje vjeroučiteljice i vjeroučitelje u pojedine škole.

Temeljna izobrazba vjeroučiteljica i vjeroučitelja jednaka je za sve stupnjeve škole: od nastavnika vjeronauka u nižim razredima osnovne škole do onih koji će taj predmet predavati u srednjim strukovnim školama i gimnazijama. Sastoji se od petogodišnjega filozofsko-teološkog studija ili od petogodišnjega studija religijske pedagogije i katehetike. Prije studijske reforme prema zahtjevima Bolonjskog procesa potonji je studijski smjer trajao osam semestara.¹² U *Ugovoru o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*, koji je potpisan 29. siječnja 1999. između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije, navedena je stručna sprema koju trebaju imati nastavnici osposobljeni za zvanje katoličkog vjeroučitelja, a koja je na razini izobrazbe potrebne za nastavnike drugih predmeta.¹³ Teološki fakulteti

¹⁰ To su prosječni podaci za Hrvatsku u školskoj 2009/10. godini, koje je na temelju podataka iz pojedinih dijecezanskih katehetskih ureda prikupio Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije.

¹¹ Usp. *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, Zagreb, 19. prosinca 1996, čl. 3, točka 2, u: <http://nku.hbk.hr/dokumenti/medunarodni-ugovori/59-svetastolicairh01> (31. 3. 2012)

¹² Republika Hrvatska pristupila je Bolonjskom procesu 2001. godine, a do 2005. godine svi studijski programi usklađeni su sa zahtjevima Bolonjskog procesa reforme visokog obrazovanja u Europi. Usp. *Bolonjski proces i Europski prostor visokog obrazovanja*, u: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2268> (31. 3. 2012)

¹³ Usp. *Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*, Zagreb, 29. siječnja 1999, čl. 6, točke 1–3, u: <http://nku.hbk.hr/dokumenti/medunarodni-ugovori/60-katolickivjeronaukugovor> (31. 3. 2012)

na kojima se obrazuju budući nastavnici vjeronauka su u međuvremenu (nakon demokratskih promjena) svi postali sastavnice državnih sveučilišta, s izuzetkom Teološko-katehetske škole u Zadru, koja još djeluje prema propisima kanonskog prava, ali je posljednjih mjeseci također u procesu integracije u državno Sveučilište u Zadru.

Filozofsko-teološki studijski smjerovi posebno ističu upoznavanje sadržaja filozofskih i teoloških disciplina te upoznavanje misaonih tekovina zapadne kulture, ali sadrže i katehetske kolegije te vjeronaučni i katehetski praktikum. Instituti za religijsku pedagogiju i katehétiku odnosno odgovarajući studijski smjerovi polažu puno veću pozornost na upoznavanje psiho-pedagogijskih i drugih društveno-humanističkih disciplina koje istražuju one kojima su odgojno-obrazovni procesi namijenjeni, na didaktičko posredovanje sadržaja vjere te na praktično uvođenje u vjeronauk i katehezu.

Trajnu izobrazbu vjeroučitelja organiziraju i crkvena i državna mjerodavna tijela i ustanove na više razina: od školske do županijske razine organiziraju je državne institucije, a od župne do nacionalne razine crkvene institucije. Brigu za trajno obrazovanje vjeroučiteljica i vjeroučitelja kao i nastavnika drugih predmeta u ime države vodi Agencija za odgoj i obrazovanje. S crkvene se strane za to brinu (nad) biskupijski katehetski uredi te Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije. Nekoliko nacionalnih stručnih skupova godišnje organizira se u suradnji Nacionalnoga katehetskog ureda i državne Agencije za odgoj i obrazovanje. Suraduje se i na nižim razinama. Teme koje se obrađuju na predavanjima, raspravama i radionicama odnose se kako na područje pedagogije i odgoja, didaktike i učevnih procesa, komunikacijskih i socijalnih vješ-

tina, društvenih i humanističkih pitanja, tako i na područje teoloških i religiozno-religioloških znanja i promišljanja. Mnoge teme preporučuju tijela Europske Unije te su dio procesa europskih integracija i prilagodbe hrvatskoga školskog sustava onima drugih zemalja Europske Unije. Riječ je o temama kao što su obrazovni ishodi, kompetencije, političko (građansko) obrazovanje, etički odgoj, integracija drukčije sposobnih i poštovanje društvenih različitosti, osobito poštovanje manjina.

3. INTRAEKLEZIJALNI POGLED I HITNI ZADACI ZA CRKVI, TEOLOGIJU I IZOBRAZBU VJEROUČITELJA

3.1. *Crkva pred iskušenjem misaonog zatvaranja u vlastiti geto*

Gledajući iz unutarcrkvene perspektive, u Katoličkoj se crkvi posljednjih godina može jasno prepoznati antimodernistički, konzervativni trend. Budući da je službeno preferiran, u Katoličkoj crkvi i teologiji u Hrvatskoj također jača tradicionalni smjer. Konzervativne struje i skupine glasnije su i vidljivije od onih koje su na tragu dijaloga sa suvremenim svijetom koji je promovirao Drugi vatikanski koncil. Konzervativne skupine i njihovi istaknuti pojedinci prepoznatljivi su po obrambenjaškim stavovima. Svaki prigovor djelovanju Crkve interpretiraju kao protukršćansku ili »protucrkvenu zavjeru« u hrvatskom društvu, Europi i svijetu. Preko vlastitih medija najčešće odmah reagiraju obranom ili relativiziranjem krivnje Crkve i njezinih članica i članova, nerijetko i uspoređivanjem crkvenog i svjetovnog djelovanja, što odražava poimanje Crkve i svijeta kao dvaju suprotstavljenih polova (za razliku od koncilskog poimanja Crkve u svijetu i za svijet). Navedene grupacije žele ojačati tra-

dicionalne vjerske i crkvene stavove u katoličkoj populaciji u Hrvatskoj, ne dopuštajući teološko promišljanje nad izazovima suvremenog života i načina mišljenja, koje se shvaća kao opasnost. Tim skupinama ili nazorima blizak je i određeni broj vjeroučiteljica i vjeroučitelja, studentica i studenata teologije i religijske pedagogije i katehetike te kandidatkinja i kandidata za svećenički i redovnički poziv.

3.2. *Prema Crkvi i teologiji koja je otvorena za dijalog sa suvremenim svijetom*

Na pozadini dviju iznesenih tendencija ideološkog zatvaranja u vlastite načine mišljenja koje je prepoznatljivo i u sekularističko-atheističko-laicističkim skupinama kao i u konzervativnim katoličkim strujama u Hrvatskoj vrlo je teško graditi kulturu dijaloga, promatranja drugoga iz njegove perspektive, zajedničkog traženja istine, produktivnog suživota i socijalnog angažmana za boljitak društva. Unatoč tomu treba reći da u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj ne manjka trajnih napora mnogih da u društvu žive i promiču kršćanske vrijednosti kao izvor humanosti, zaštite prava slabih i marginaliziranih, ukidanja predrasuda prema drugima i drugačijima po bilo kojoj osnovi, odgojnog uključivanja i socijalnog povezivanja.¹⁴ U civilnom društvu i među populacijom nereligiozne orijentacije postoje i mnogi drugi glasovi, spremniji na dijalog s drukčijim mišljenjem od onih ekskluzivističkih. Iako te snage u Crkvi i društvu nisu tako glasne, one postoje i aktivne su.

Za Crkvu je važno da osnažuje upravo takve stavove koji su izvorno bliski Isusovoj poruci o bezuvjetnoj ljubavi prema svakom čovjeku. U hrvatskom društvu Katolička crkva još uvijek uživa povjerenje ljudi i može se osloniti na to da je ono još uvijek razmjerno veliko u odnosu na po-

vjerenje u druge institucije. Ipak, novija sociološka istraživanja istodobno pokazuju da je značenje pripadnosti Crkvi i povjerenje u Crkvu kod građana u opadanju. Pripadnost Crkvi smatra izrazito važnom 28,3% ispitanih građanki i građana, a uglavnom važnom 36,6% ispitanih. U odnosu na istraživanje iz 2004. godine smanjio se broj onih koji smatraju pripadnost Crkvi izrazito važnom, a razlog tomu je vjerojatno smanjena javna uloga Crkve i negativna percepcija Crkve u javnosti. U porastu je također broj ispitanih koji drže da Crkva ne odgovara na probleme i potrebe ljudi.¹⁵ »Ukoliko se nastave trendovi pada povjerenja u Crkvu kao instituciju i pada povjerenja u javnu ulogu Crkve, postaviti će se i pitanje legitimnosti djelovanja Crkve u takvom 'okružju nepovjerenja'.«¹⁶ Sve to nije razlog za strah, nego za još veću vjernost Isusu Kristu i još veće prianjanje uz njegov projekt kraljevstva nebeskoga koje je Crkva pozvana izgrađivati zajedno sa svim ljudima dobre volje. Za to je potrebna širina i otvorenost za dijalog s različitim i unutar i izvan Crkve. Katoličku crkvu oduvijek je obilježavala sposobnost prihva-

¹⁴ Ovaj prilog doradeni je tekst mojega predavanja na XV. znanstvenom skupu *Europskoga foruma za školski vjeronauk*, koji je održan od 11. do 15. travnja 2012. u augustinskom konferencijskom centru »Fray Luis de León« u Guadarrami kod Madrida na temu »Vjeronauk i društveno povezivanje u Europi – prijedlozi za izobrazbu vjeroučitelja«. Usp. moje izvješće o tom skupu objavljeno u: »Katehetski glasnik« 10(2012)1, str. 142–146. – Taj podatak objašnjava zašto se u tekstu usredotočujem na pitanje koliko sadašnja izobrazba vjeroučitelje u Hrvatskoj osposobljava za promicanje socijalnog povezivanja i odgojne uključenosti kroz nastavu vjeronauka.

¹⁵ Usp. K. NIKODEM, *Religija i Crkva*, str. 21–24; također J. BALOBAN–A. HOBLAJ–D. CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – Rezultati i prosudbe istraživanja*, u: »Bogoslovska smotra« 80(2010)2, str. 553–555.

¹⁶ K. NIKODEM, *Religija i Crkva*, str. 24.

ćanja i integracije različitih poimanja i oblika življenja vjere i crkvenosti, vođena mudrim pastoralnim načelom koje se pripisuje Sv. Augustinu: »U bitnome jedinstvo, u dvojbenome sloboda, a u svemu ljubav.«¹⁷ To obilježje potrebno je sačuvati i danas.

Katoličkom kršćanstvu u Hrvatskoj potreban je pastoral i kateheza koji će promicati zrelost vjernika.¹⁸ Potrebna mu je Crkva koja se još više angažira na socijalnom području. Potrebne su mu redovničke zajednice koje razvijaju nove oblike duhovnosti koji su u svojoj autentičnosti prepoznatljivi današnjim ženama i muškarcima koji žedaju za duhovnim vrijednostima. Sve više mu je potrebno produbljeno teološko promišljanje, usmjereno također na dijalog s ateizmom kao i s drugim religijama i svjetonazorima. Samo u okrilju Crkve koja je u svom životu i teološkoj misli otvorena potrebama suvremenog svijeta mogu rasti, razvijati se i imati potporu zvanja vjeroučiteljica i vjeroučitelja koji su pripremljeni za potrebe današnje škole. Riječ je o društvu i školi kojih se mladi osjećaju ne samo građanima Europe nego i svijeta. Ti mladi ljudi trebaju znanje koje im pomaže orijentirati se usred mnogih ponuda pluralnog svijeta. Riječ je nadalje o društvu i školi djece i mladih čiji su roditelji odrasli u prostoru bez slobode mišljenja i govora. Vjerničke obitelji, u kojima se zbog negdašnje političke diktature često vodio

dvostruki život na razini vrednota i svjetonazora, jer se jedno ispovijedalo javno, a drugo mislilo privatno, obilježene su vlastitim biografijama neslobode, straha i otuđenosti. U odgojno-obrazovnom djelovanju Crkve potrebno je preraditi ta iskustva koja ostavljaju traga i na budućim naraštajima. Posredovanje vjere koje je prepoznatljivo po navedenim usmjerenjima postaje služenjem vrednotama kraljevstva Božjega i u školskom odgojno-obrazovnom okruženju. Ono je dobrodošlo društvu i školi ne samo u oblicima konfesionalnog (i integrirano interkonfesionalnog) vjeronauka koji korelira s opredjeljenjima građana i vjernika, nego i u ponudama raznih oblika školskog pastoraala koji odgovaraju na potrebe učenika, nastavnika, roditelja i svih drugih djelatnika u školskom okruženju.¹⁹

¹⁷ Često se citira latinska izreka »In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas«. Istraživanja pokazuju da je načelo kasnije provenijencije, ali se oslanja na autoritet velikog naučitelja Crkve.

¹⁸ Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, Glas Koncila, Zagreb, 2011.

¹⁹ Usp. A. T. FILIPOVIĆ, »Školski pastoral kao oblik kršćanskog služenja ljudima u školskom okruženju i doprinos humanizaciji škole«, u: R. RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija »Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi«, Glas Koncila – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011, str. 159–176.